

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

Földtudományok Doktori Iskola

Gyuricza László

A szlovén-magyar határvidék turizmusföldrajzi vizsgálata

Habilitációs Tézisek

Pécs, 2013

BEVEZETÉS

Napjainkban a határ menti térségek turizmusfejlesztésének, illetve a határon átnyúló kapcsolatoknak a vizsgálata rendkívül időszerű, különösen ott, ahol a schengeni övezet bővülésével megszűnt a határőrizet, illetve ahol várható az ellenőrzés további csökkenése (újabb uniós és schengeni tagok).

Különösen fontosak a határ menti kapcsolatok ott, ahol a trianoni békeszerződés következtében szintizta magyar térségek csatolódtak el az anyaországtól, hiszen e közös projektek segíthetnek a magyar identitás megőrzésében is.

Ezen túlmenően a magyar-szlovén határon átnyúló kapcsolatok erősítését különösen indokoltá teszi az is, hogy a trianoni határok e térségben addig szerves egységeket alkotó néprajzi tájakat (Hetés, Órség, Göcsej) vágtak ketté (BAZSIKA E. – GYURICZA L. 2008), ma azonban a schengeni határok kitolódásával e történelmi egységek elvileg újra élő közösségeket alkothatnak, a határ menti együttműködések alapját jelenthetik akár kulturális, akár gazdasági téren, különösen a turizmusban.

S nem utolsósorban az Európai Unió jelentős támogatást nyújt a határon átnyúló kapcsolatok erősítése érdekében, az itt élők gazdasági érdeke, hogy az új lehetőségeket kiaknázzák, illetve az uniós támogatásokat igénybe vegyék. A határok mentén élők számára új dimenziók nyíltak meg, vállalkozásaikat, szakmai kapcsolataikat már nemcsak országuk belseje felé, de a határon át is szabadon bővíthetik.

Eddigi kutatói munkám középpontjában a magyar-szlovén határvidék természet-, társadalom-földrajzi és turisztikai vizsgálata állt, egyetemi diplomamunkámtól kezdve – kandidátusi disszertációmon keresztül – a jelen tanulmányomig. A politikai, gazdasági változások folyamatosan aktuálissá tették az újabb kutatásokat.

Jelen tanulmányom célja, hogy megvizsgáljam, a szlovén-magyar határvidéken, a rendszerváltozás óta miként, hogyan, milyen eredménnyel éltek a pozitív társadalmi változásokkal, az egykori periférikus terület hátrányait mennyiben sikerült előnnyé kovácsolni a turizmusfejlesztés során. Hiszen a korábbi szigorú határőrizet következtében az antropogén hatások alacsony szinten maradtak a térségben, a viszonylag érintetlen táj és a megőrződött néprajzi – népi építészeti emlékek kedvező alapot biztosítottak és biztosíthatnak ma is az idegenforgalom számára. A kilencvenes években a turizmust egyfajta kitörési pontként is említették a jelentős munkanélküliséggel küzdő térségben. Sajnos hipotézisként is kijelenthető, hogy – bár a fejlődés jelei láthatók – ez idáig kitörési pontot nem jelentett a turizmus. Céлом a stagnálás okainak feltárása, a jelenlegi helyzet elemzése, különös tekintettel a határon átnyúló – a határ két oldalának turizmusát összehangolni célzó Muránia Idegenforgalmi Övezet projekt eddigi tevékenységére.

Legfrissebb, a muravidéki fiatalok körében végzett kutatásaim során pedig arra kerestem választ, hogy a magyar nemzetiségi identitástudat és az utazási motivációk között van-e összefüggés, illetve a határ „túloldalán” élők mennyiben játszhatnak szerepet a határ innenső oldalának turizmusában.

KUTATÁSI MÓDSZEREK

A téma megkövetelte a magyar határ menti térségek földrajzi kutatásának áttekintését, majd tanulmányoztam a témához, valamint a szűkebb vizsgálati területre, a szlovén-magyar határvidékre vonatkozó szakirodalmat.

Értékeltem a határvidék mindkét oldalán a természetföldrajzi adottságokat a tájhasznosítás szempontjából, illetve elvégeztem ezen adottságok turisztikai szempontú elemzését, különös tekintettel az ökoturizmusra.

A néprajzi tájak turisztikai szempontú értékeléséhez – a turizmuselmélet és a néprajztudomány közötti kapcsolat hiányában – kidolgoztuk a néprajzi vonzerők rendszerét, a néprajzi értékekben rejlő vonzerőket oly módon rendszereztük, hogy az útmutatást adhat abban, hogy mely vonzerők, miként, hogyan jelenhetnek meg a turizmus fejlesztése során. S e rendszer szerint elvégeztük a térségben található néprajzi tájak turisztikai szempontú elemzését.

Ahhoz azonban, hogy a néprajzi tájak szerepet kaphassanak a határvidék turizmusfejlesztésében, elengedhetetlenül szükséges, hogy ismerjük azok földrajzi helyzetét, határait, ugyanis mind a térképi ábrázolásukban, mind a természetföldrajzi tájak nevezéktanában pontatlanságok találhatóak. Ezért geomorfológiai vizsgálatok, illetve néprajzi, dialektológiai, történelmi kutatások tanulmányozása alapján javaslatokat fogalmaztunk meg a térképi pontosításra.

Tanulmányoztuk a turizmusfejlesztéssel kapcsolatos terveket, dokumentációkat, pályázatokat, a pályázatokat lezáró beszámolókat, a „workshopok” anyagát. Konzultáltam, illetve mélyinterjúkat készítettem a helyi települések vezetőivel, a Muránia Idegenforgalmi Övezet (MIÖ) vezetőjével, a turisztikai szereplőkkel (vállalkozókkal), a szlovéniai magyar nemzeti kisebbség vezetőivel, a közigazgatási szakemberekkel.

A határ mindkét oldalán (100-100 fő bevonásával) elvégzett kérdőíves felméréssel vizsgáltuk, hogy a MIÖ mennyire épült be a helyi lakosság, illetve a turisztikai szereplők tudatába, s ezzel összefüggésben konkrét gazdasági hasznuk realizálódott-e a MIÖ létrehozásából. Az anketörök bevonásával először 2008-ban végzett kérdőíves vizsgálatot 2013 tavaszán megismételtük, elemeztem a változásokat. A statisztikai adatokat, illetve a kérdőíves felmérés eredményeit matematikai-statisztikai módszerekkel feldolgoztam, grafikus ábrázolásokat készítettem. Terepi bejárásaim során egyfajta monitoringozást végeztem, fotókat készítettem.

A legfrissebb vizsgálataink során, 2013 júniusában a Lendvai Kétnyelvű Középiskola diákjai körében kérdőíves felmérést végeztünk, amelynek során azt kutattuk, hogy a turizmus játszhat-e szerepet a nemzeti kisebbségi identitás megőrzésében. Vizsgáltuk a muravidéki fiatalok utazási szokásait, valamint azt, hogy a határ menti, illetve a magyarországi turizmusban a jövőben játszhatnak-e aktív szerepet. Mivel a Muravidéken erős az asszimiláció, összehasonlítottuk a magyar szülőket, a vegyes házasságban élők, valamint a szlovén szülőket gyermekeik válaszait.

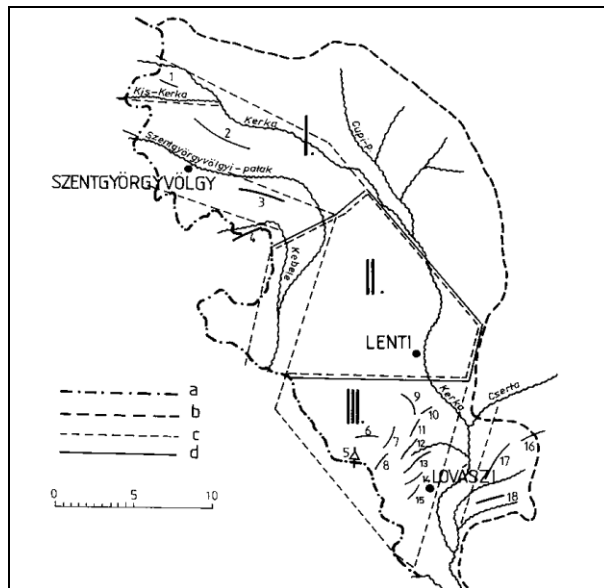
Céлом elsősorban a határvidék magyar oldalának turisztikai vizsgálata, illetve fejlesztési lehetőségeinek elemzése, így a kutatás helyszíne elsősorban a magyar oldal (a zalai Lenti járás, illetve az Őrség települései). De tekintettel arra, hogy nem húzódik a két ország között természetföldrajzi határ, a trianoni szerződés pedig összefüggő néprajzi tájakat szakított szét, s egyik céloom éppen az, hogy elemezzem a határon átnyúló együttműködési lehetőségeket, így ennek megfelelően a határvidék szlovén oldalán is végeztem felméréseket.

A konkrét kutatásaim a magyar-szlovén határvidékhez kapcsolódnak, de igyekeztem olyan vizsgálatokat is elvégezni, illetve ezzel összefüggésben olyan következtetéseket levonni, amelyek más határ menti területek hasonló jellegű kutatásaiban is felhasználhatók (pl. a néprajzi tájak szerepe a határon átnyúló turisztikai együttműködésekben, a határon túli magyar identitástudat és a turizmus kapcsolata stb.).

EREDMÉNYEK

1. A szlovén-magyar határvidék egységes természeti táját csak a politikai határok szabdalják fel, a határ teljes hosszában a geomorfológiai egységek, illetve a táji összetevők folytonosságot mutatnak. A változatos domborzatra a háromszatúság jellemző: északon egy közepesen tagolt dombvidék húzódik, amely területen található az Őrség, s annak

nyugati része átnyúlik a mai Szlovéniába. A határvidék középső szakaszát tökéletesen sík medence uralja. Itt helyezkedik el Hetés, amelyet szinte teljesen megfelezt a trianoni békediktátum. Délen pedig, a térség legmagasabb részén, egy erősen tagolt dombvidék emelkedik, ahova Göcsej kapcsolható (1. ábra).

1. ábra: Morfológiai egységek és szerkezeti vonalak a szlovén határ mentén
a/ országhatár, b/ kistájhatár, c/ szerkezeti vonalak, d/ morfológiai egységeket elválasztó vonalak. I. Szentgyörgyvölgy-környéki-dombvidék II. Lenti-medence III. Tenke-vidék
(Forrás: LOVÁSZ GY. 1970, GYURICZA L. 1993)

2. A természetföldrajzi adottságok idegenforgalmi szempontú értékeléséből a következő megállapításokat emelném ki:

2.1. A geomorfológiai adottságokból a turizmus számára legelőnyösebbek az északi és déli, erősen tagolt dombos területek, ahol a legmagasabb az abszolút és relatív relief, valamint a felszabdaltsági index értéke. E térségekben találhatóak – a kilátás szögét és az átlagos látótávolságot figyelembe véve – a legértékesebb kilátópontok, amelyek az ökoturizmusban fontos tényezők. Az egész térségben a vonzerők egymástól való távolsága, elérhetősége optimális a kerékpáros turizmus és a természetjárás számára. A tagolt dombvidék változatosságot nyújt, de nem jelent leküzdhetetlen akadályokat az idősebbeknek és a gyerekeknek sem, így kedvező a családi turizmus számára is. A lovas turizmusnak is optimális terepet jelent a szelíd dombvidék. A Lendva-hegyi déli lejtők szőlővidékeihez említést érdemlő borturizmus kapcsolódik. A Tenke magyarországi oldalán is hasonlóak az adottságok, de csak csírájában van jelen a borturizmus (Dél-zalai-borvidék).

2.2. Az országos átlaghoz viszonyított több csapadék, illetve a gyakoribb borult idő kevésbé kedvező ugyan a vízparti üdüléseknek, de lényegesen nem hátráltatja az ökoturisztikai tevékenységet, sőt a kevésbé forró nyár inkább kedvező.

2.3. A nagy vízfolyássűrűség, s a rengeteg forrás az ökoturizmus számára feltétlenül előnyt jelentenek. Valamennyi jelentősebb vízfolyás (Mura, Kerka, Cserta, Kebele) a horgászturizmus számára megfelelő, a Mura és a Kerka alsó szakasza pedig a kajak- és kenutúrákra, illetve az ökoturizmushoz kapcsolható csónakos kirándulásokra is alkalmas.

2.4. A térség legjelentősebb természeti értéke idegenforgalmi szempontból a felszín alatti vízvagyon, a termál- és gyógyvizek, amelyekre épültek a térség turizmusát meghatározó gyógyfürdők, a szlovén oldalon Lendva és Moravske Toplice, a magyarországi oldalon Lenti helységekben; Letenye és Bázakerettye termálfürdőjének inkább csak helyi jelentősége van. A hévíz más irányú hasznosítása egyelőre csak a szlovén oldalon valósult meg: több helyütt működik üvegházás zöldség- és virágkertészet, a dobronaki Trópusi kert (Tropski vrt) – amely Közép-Európa egyetlen orchideatermesztő vállalkozása – idegenforgalmi vonzerőt is jelent. A határvidék zalai oldalán továbbra is kihasználatlan a földhőenergia. A geológiai adottságokhoz – a termálvíz mellett – közvetetten kapcsolódhat turisztikai vonzerőként a Bázakerettye határában lévő, az ország első kőolajkútjának helyén kialakított emlékhely, illetve az ipartörténeti múzeum, amely a magyarországi szénhidrogén-kitermelés kezdeti időszakát mutatja be. Hasonló attrakció kialakítására Lovásziban is van lehetőség.

2.5. A csapadékbőség és a kedvező hármas (kontinentális, óceáni és mediterrán) éghajlati hatás eredményeként a térségben magas fokú a biodiverzitás, változatos a növényzet és az állatvilág. A turizmus vezető „terméke” a gyógyturizmus, de a termálvíz mellett fontos természeti vonzerő maga a káros hatásoktól többnyire mentes táj, amely leginkább az ökoturizmus számára jelenthet alapot (GYURICZA L. 2009). E szempontból is rendkívül fontosak a védett értékek, illetve területek: a határvidék magyar oldalán húzódó Őrségi Nemzeti Park szervesen folytatódik a túloldalon, de egyelőre alacsonyabb védettségi fokkal (Goričko Naturpark), emellett a Kerka-mente Natúrpark, valamint Natura 2000 területek és helyi védettségű értékek bővítik a kínálatot (2. ábra).

2. ábra: A szlovén-magyar határvidék védett területei

1-3: Kerkamente Natúrpark – Natura 2000 (1: Vétyem 2: Kerka-völgy 3: Kebele) 4: Őrségi NP 5: Goričko Naturpark 6: Mura-völgy (Natura 2000)
(Szerk.: GYURICZA L. 2009)

A legjelentősebb védett botanikai és zoológiai értékek a nemzeti park mellett főképp a völgyekben (a magyarországi területen elsősorban a Kerka völgyében) maradtak fenn. A Kerka ma hazánk azon vízfolyásainak egyike, amelyeket még többnyire természetes állapotok jellemeznek (LELKES A. – ÓVÁRI M. 2007). Turisztikai szempontból leglátványosabbak az ártéri növénytársulások tavaszi növényei (hóvirág, tavaszi tőzike, ligeti csillagvirág, kockás kotuliliom – helyi nevén kakukkvirág – stb.), míg a rétek igazi szépsége május-június táján mutatkozik meg (kígyógyökerű keserűfű, szibériai nőszirm, sárgaliliom stb.). A Kerka völgyéhez kapcsolódnak a ma már – a szarvasmarha-tenyésztés megszűnésével – átalakuló fás legelők, ahol több tanösvényt is kialakítottak. Az állattani értékek közül a nem védett, vadászható emlősök mellett meg kell említeni a fokozottan védett vidrát, és a hosszú idő után

újra visszatért hódot. A látogatók számára ezenkívül érdekességet jelenthet a változatos madárvilág (fehér és fekete gólya, töviszúró gébics, jégmadár, egerészölyv, darázsölyv, réti sas) is. A Kerka halgazdagsága is említést érdemel, a 26 fajból 8 védett, kettő pedig fokozottan védett (LELKES A. – ÖVÁRI M. 2007).

2.6. A nyugat-zalai erdők vadeltartó képessége kiváló, mind mennyiségi, mind minőségi szempontból jelentős a vadgazdálkodás, elsősorban a nagyvadak révén. Kitűnő minőségű a gímszarvasállomány, több világrekorder trófeát ejtettek már el Lenti környékén. Szintén kitűnő minőségű a vaddisznóállomány is, sőt az utóbbi időben a túlszaporodás már kimondottan súlyos károkat okoz a szántóföldi növénytermesztésben és a szőlőkben. Nyugat-Zalában a vadászati turizmus komoly hagyományokkal rendelkezik, a vendégek számát tekintve nem nagy volumenű ugyan, de a fajlagos bevételek magasak.

3. Napjaink erősen globalizálódott világában, az autentikus értékek tévesztésének időszakában különösen aktuális feladat a néprajzi értékek arányának növelése a turizmusban. A turizmus kétarcúságából fakadóan – többek között – a könnyen befogadható kulturális minták terjedésével a turizmus csökkenti a helyi identitást, a nemzeti öntudatot, az eleinktől örökölt szokásokat, hagyományokat kommercializálja (MICHALKÓ G. 2005). Ugyanakkor a turizmus alapvetően más tájak, népek, kultúrák, hagyományok megismerésére épül, az egyedi kultúra, az autentikusság a turizmus fő vonzereje is egyben. Tehát a népi kultúrára épülő turizmus a lokális értékek megmaradásában fontos szerepet játszhat (BAZSIKA E. – GYURICZA L. 2011). A turizmus mai világtendenciái alapján megállapítható, hogy a nemzetközi trendek kedveznek a néprajzi tájak értékeinek a turizmusban való megjelenésére. E tájak alkalmasak önállóan, vagy egymáshoz közeli néprajzi tájak együttesen a turisztikai piacon való megjelenésre. Egy néprajzi táj főként – helyi természeti értékekkel kiegészülve – az ökoturizmus piacán érhet el sikereket. A néprajzi vonzerők fejlesztése országos szinten is kívánatos, e vonzerők jellegüknél fogva elsősorban a belföldi turizmust erősítik.

A szlovén-magyar határvidéken elhelyezkedő néprajzi tájak (Őrség, Göcsej, Hetés) és a turizmus lehetséges kapcsolatával foglalkozó legfontosabb megállapításaink a következők:

3.1. Kijelenthető, hogy a határvidék különösen alkalmas a turizmusfejlesztésre, hiszen viszonylag kis területen három néprajzi táj is koncentrálódik itt, s kihasználhatóak a multikulturalitásból fakadó előnyök, a korábbi periférikus helyzetnek köszönhetően nemcsak a természeti, de a néprajzi értékek is jól megőrződtek. A politika által kettévágott néprajzi tájak újra élő közösségeket alkothatnak, s e folyamatban a turizmus vezető szerepet játszhat. A határon átnyúló – néprajzi tájakra épülő – turisztikai kapcsolatok fejlesztése mindenképp üdvözlendő, hiszen helyi és országos érdek is egyben: a turizmus a periférikus területek felemelkedését segítheti, aktív szerepet játszhat az uniós források lehívásában, s nem utolsósorban a határon túli magyarokkal való kapcsolatokat is erősíti.

3.2. Ahhoz, hogy a fennmaradt néprajzi értékek lehetséges idegenforgalmi szerepét vizsgálhassuk, illetve hogy e közösségek önálló egységként jelenjenek meg (pl. a határ menti együttműködésekhez kapcsolódó fejlesztési pályázatokban), elengedhetetlen feltétel, hogy tisztázzuk a három néprajzi táj földrajzi helyzetét, kiterjedését, hiszen geomorfológiai, néprajzi és nyelvföldrajzi vizsgálatok alapján megállapítható, hogy Göcsej és az Őrség pontatlanul, Hetés teljesen helytelenül szerepel a magyarországi térképeken (3. ábra).

3. ábra: Hetés helytelen, Őrség pontatlan jelölése a „Magyarország atlasza” (Cartographia 1999) térképén, illetve a néprajzi tájak javasolt térképi megjelölése.

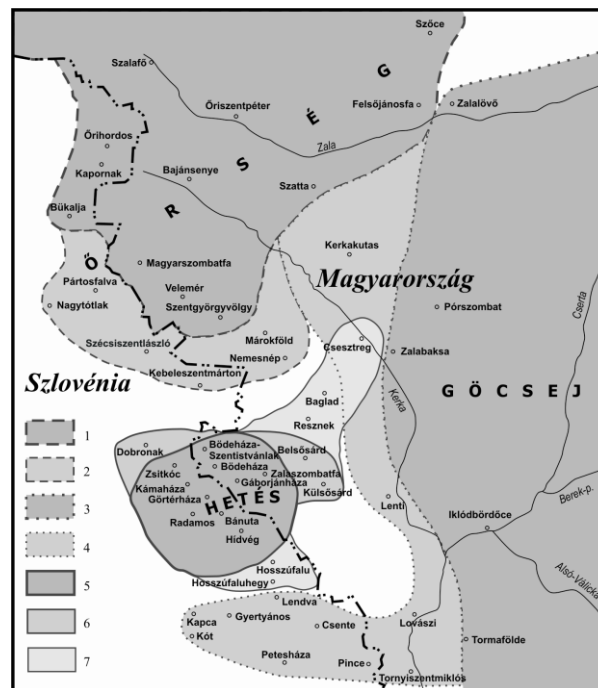
Forrás: Cartographia, szerk.: GYURICZA L.

E néprajzi tájak térképi ábrázolásának problémái elsősorban abból fakadnak, hogy 1945 után a magyarországi térképészet a kettévágott néprajzi tájakat „benyomorította” a mai határon belülré, s a későbbi újabb tájbeosztások egy eleve rossz nevezéktant használtak fel. Másrészt a geográfusok sajnos nem vették figyelembe a magyarországi és a szlovéniai magyar néprajzosok, történészek, nyelvjáráskutatók eredményeit. Ebből fakad, hogy a legújabb, 2010-ben megjelent kistájataszterben (DÖVÉNYI Z. szerk. 2010) és az újonnan megjelenő magyarországi térképeken (köztük iskolai atlaszok, ismeretterjesztő és tudományos jellegű tematikus térképek) ugyanazok a régi hibák köszönnek vissza.

A rendelkezésre álló nyelv földrajzi (PLÁNDER F. 1838, VÉGH J. 1959, PENAVIN O. 1966), VARGA J. 1999, HALÁSZ A. 1994), történelmi (GÖNCZ L. 1998b, GÖNCZ L. 2001) és néprajzi szakirodalmat (GÖNCZI F. 1914, GÖNTÉR J. 1998, KEPÉNE BIHAR M. – LENDVAI KEPE Z. 2006, KERECSENYI E. 1998, KOGUTOWICZ K. 1936, VARGA S. 1997) összegezve, s részben saját kutatás alapján jelöltük ki a szlovén-magyar határvidék néprajzi tájainak határát (BAZSIKA E. – GYURICZA L. 2008) (4. ábra).

Ennek alapján hangsúlyozzuk a határ két oldalán fekvő területek táji egységességét, s ezzel összefüggésben bizonyítottuk, hogy a határ által kettészelt egyes morfológiai egységek a történelmileg kialakult néprajzi tájak egy-egy magterületét jelentik. Így a néprajzi tájak földrajzi helyzete nem azonos a térképeken rögzítettel (l. Magyarország nemzeti atlasza 1989, Magyarország atlasza 1999), illetve a néprajzi tájaknak a határon belüli természetföldrajzi kistáj szinonimájaként való alkalmazása pontatlanságot eredményez. A nyelvjárási vizsgálatok rávilágítanak arra, hogy az egyes néprajzi tájak közti határok ugyan vitathatóak, viszont e tájegységek magterületei semmiképp. Ennek alapján egyértelműen kijelenthető, hogy az Őrség és Hetés néprajzi tájak átnyúlnak a szlovéniai magyar területekre is (az államhatár éppen Hetés közepén halad), míg Göcsej esetében a magterülettől távolabbi, periférikus helyzetben lévő Délnyugat-Göcsej átnyúlása a szlovéniai területekre nem egyértelmű. Emellett kategorikusan megállapítható, hogy a Kerka-vidék és Hetés egymás szinonimájaként magyarországi kistájként semmiképp sem jelölhető a magyarországi tájak hierarchiájában. Kerka-vidék elnevezéssel illelhetjük a Nyugat-Zalai-dombság határ menti térségét, de ezzel nem azonos Hetés, amely a mai Szlovéniába is átnyúló síksági jellegű területen fekvő néprajzi táj.

Mindezek alapján javaslatot tettünk a tájbeosztás nevezéknevének módosítására, valamint a néprajzi tájak jelölésének pontosítására BAZSIKA E. – GYURICZA L. 2008, 2012).

4. ábra: A néprajzi tájak kiterjedése a magyar-szlovén határvidéken

1 az Órség magterületéhez sorolt települések, 2 a nem minden forrás által az Órséghez sorolt települések, 3 a Göcsej magterületéhez sorolt települések, 4 a tágabb értelemben vett Göcsejhez sorolt települések, 5 a szűkebben értelmezett Hetéshez sorolt települések, 6 a tágabban értelmezett Hetéshez sorolt települések, 7 a nem minden forrás által Hetéshez sorolt települések.

(Szerk.: BAZSIKA E. – GYURICZA L. 2008)

3.3. A néprajzi értékek turizmusban betöltött szerepének felmérése, valamint a néprajzi vonzerők turisztikai termékké való fejlesztése, illetve a néprajzi vonzerőkben rejlő idegenforgalmi fejlesztési lehetőségek feltárása – többek között – azért is problematikus, mert – bár a néprajz oldaláról az etnoökológiai felfogás és értelmezés szerint ajánlás is került az ökoturizmus számára (GRÁFIK I. 2000) – egyelőre nem alakult ki a néprajztudomány és a turizmus között olyan együttműködés, amely egy egységes rendszert alkotott volna a néprajz és a turizmus kapcsolatában. Ebből fakadóan hiányzik a néprajzi jellegű vonzerők egységes rendszere, amely utat mutatna a turizmus számára arra vonatkozóan, hogy melyek azok a néprajzi értékek, amelyeket az idegenforgalom be tud építeni kínálatába, mely néprajzi elemek jelenhetnek meg vonzerőként a turizmusban, illetve azok hogyan, miként hasznosulhatnak a turizmus fejlesztése során. E hiányosságot igyekeztünk pótolni a néprajzi vonzerők rendszerének kialakításával, amelynek során BALASSA I. – ORTUTAY GY. (1979) néprajzi kutatási eredményeit vettük alapul (BAZSIKA E. – GYURICZA L. 2011.) (1. táblázat).

3.4. Rendszerezésünk alapján elkészítettük a néprajzi örökségek értékelését a turizmusfejlesztés szempontjából. Mindhárom néprajzi tájra a sűrű, apró- és törpefalvas településhálózat jellemző. A falusi turizmusra legalkalmasabbak az órségi szerves települések (Szalafő, Velemér, Szentgyörgyvölgy), a göcseji apró „szegek” (Kustánszeg, Milejszeg, Pálfszeg), a dél-göcseji „hegyi falvak” (Gosztola, Kistolmács, Maróc), valamint a közvetlenül a határ mentén elhelyezkedő hetési törpefalvak (Zalaszombatfa, Bödeháza, Gáborjánháza, Szijártóháza). A zavartalan természeti környezetben lévő, idillikus, nyugalmat árasztó települések és a látnivalók optimális távolsága, a változatos, de könnyen leküzdhető

domborzat a kerékpárturizmus számára is kedvező feltételeket adnak. A turizmusfejlesztést viszont akadályozza az aprófalvakra jellemző elnéptelenedés, illetve a lakosság elöregedése.

1. táblázat: A néprajzi vonzerők rendszere

1. Lakóhelyhez kapcsolódó elemek (település, építkezés, házbereendezés)	Településszerkezet (<i>szerek, szegek, falutízesek stb.</i>)	
	Magyar népi építészet	Lakóháztípusok (<i>kerített ház, lábasház, kódisállásos ház stb.</i>)
		Gazdasági építmények (<i>istálló, pajta, csűr, méhes, kástu, góré, gémeskút, kerek kút, pince, présház, kerítés, kapu</i>)
		Középületek (<i>iskola, bolt, kocsmá, csárda, híd, bürü, pellengér</i>)
		Szagrális épületek, helyek (<i>templom, kápolna, harangláb, harangtorony, csengettyű, fatorony, kálvária, kőkereszt, plébániaház, papház, képes fa</i>)
		Ipari épületek (<i>olajütő, szárazmalom, szélmalom, vízimalom, hajómalom, fűrészmalom, kovácsműhely</i>)
2. Gazdálkodás, élelemszerzés	Földművelés	Hagyományos földművelési munkák (<i>aratás és aratási szokások</i>)
		Jellegzetes szántóföldi növények (<i>hajdina, olajtök, kerekrepa stb.</i>)
		Szőlő- és borkultúra
		Ósi, tájjellegű gyümölcsfajták (<i>sózókörté, tüskéskörte, bőralma, duránci szilva stb.</i>)
	Állatgazdálkodás	Méhészet
		Vadászat
		Halászat
	Állattartás	Tájfajták (<i>mangalica, szürkemarka, bivalyok</i>)
		Pásztorszervezet (<i>eszténa</i>)
		Nyájak, csordák, ménesek
		Legeltetés, itatás, ide tartozó építmények (<i>csűr, gémeskút stb.</i>)
	3. Táplálkozás	Nyersanyagok tárolása és tartósítása (aszalás, szárítás, füstölés, sózás)
Népi növényi ételek (<i>kásák, lepényfélék, kenyér, kalács, tészták, sütemények</i>)		
Népi húskételek (<i>kolbászok, készételek</i>)		
Jellegzetes tejtermékek (<i>kecskesajt, juhsajt, házi túró, orda stb.</i>)		
Népi italok (<i>ágyas pálinka, kokozsa stb.</i>)		
Népi fűszerek (<i>kakukkfű, rozsmaring stb.</i>)		
4. Népviseletek	Alapanyagok (<i>kender és len, gyapjú, bőr feldolgozása</i>)	
	A népviselet elemei (<i>hajviselet, szakáll, bajusz, alsó- és felsőruha, lábbeli, jellegzetes kiegészítők: párta, pacsa, kendők stb.</i>)	
5. Kézművesség, népi díszítőművészet	Fafaragás	
	Szöttek, hímzések	

	Népi kerámia, fazekasság	
	Bútorművesség	
	A díszítőművészet más ágai (<i>tojásfestés, tojáspatkolás stb.</i>)	
6. Szellemi műveltség	A szellemi műveltség kifejezőeszközei	Nyelv és nyelvjárások
		Népzene – népi hangszerek
		Néptánc
	Népköltészet	Népdal (<i>pásztordalok, betyárdalok, katonadalok, sommásdalok, bordalok, csúfolók</i>)
		Népballada
		Népmese, falucsúfolók, legendamesék, mondák
	Proverbiumok (<i>szólás, közmondás, találós kérdés</i>)	
Népszokások	Az emberi élet szokásos ünnepei (<i>paszita, lakodalom</i>)	
	Naptári évhez kötött szokások (<i>regölés, betlehemezés, busójárás stb.</i>)	
	Naptári évhez nem kötött szokások: a munka szokásai (<i>disznóvágás, szüret, tollfosztás stb.</i>)	
7. Hiedelemvilág	A hiedelemvilág alakjai (<i>boszorkány, lidérc, kísértet, szépasszony, garabonciás diák stb.</i>)	
	A hiedelemvilághoz kapcsolódó események (<i>egészségvarázslás, termékenységvarázslás, vetéshez kapcsolódó szokások</i>)	

Forrás: BALASSA I. – ORTUTAY GY. (1979) néprajzi rendszerezésének felhasználásával.
Szerk.: BAZSIKA E. – GYURICZA L. 2011)

Az épített örökségek közül legismertebbek a várak, kastélyok, de közülük csak a lendvai Bánffy-vár, a szécsiszigeti Szapáry-kastély és az Olgamajori-kastély tölt be idegenforgalmi funkciót, a lenti vár, a reszneki kastély romosan állnak kihasználatlanul. E várak és kastélyok nem hordoznak ugyan szorososan a néprajzi tájakra jellemző sajátos vonásokat, viszont az épületek monumentalitásából fakadóan teret adhatnak néprajzi múzeumoknak, gyűjteményeknek, mint például a szécsiszigeti kastély Hímestojás-múzeuma, vagy a lendvai vár komoly értéket jelentő állandó Hetés-kiállítása.

A magyar népi építészet emlékei gazdagon előfordulnak mindhárom néprajzi tájon. A lakóház típusok közül az Őrségben jellegzetes a kerített ház (Pityerszer) és a fazekasház (Magyarszombatfa). Több tájházat találunk Göcsejben is (Dömfölde, Csesztreg). A térség jelképei is lehetnének a „kódisállásos” házak, amelyek szinte minden faluban előfordulnak. Viszont e döntően a 19-20. század fordulóján épült házak többnyire romosak (még a fejlettebbnek számító szlovén oldalon is), felújításuk – a mai helyzetben – nehézkes, a jelenlegi pályázati rendszer sem kedvező e tekintetben.

A gazdasági építmények néprajzi értékeit főként az őrségi kástuk (Szalafő), valamint a hagyományos szőlőműveléshez kapcsolódó pincék jelentik. A fás legelőkön az egykori legeltetési szarvasmarha-tenyésztés emlékét őrzik a gémeskutak, amelyek a tanösvények természeti látnivalóit egészítik ki. Hasonló szerepet játszhatnak a kis patakokon átívelő hagyományos fahidak, a bürük. A szőlővidékek tájképi élményét is növelik a faboronás zsúptetejű pincék, prësházak (Lendvadedes, Kányavár, Lendvahegy/Lendavske Gorice).

A szakrális épületek között legértékesebbek az Árpád-kori templomok, kápolnák (Veleméri templom, Nagytótlak/Selo körtemploma, Őriszentpéteri templom, Mároki-kápolna). A legmonumentálisabbak a barokk templomok, közöttük több is jelentős építészeti értéket képvisel (Szécsisziget, Lendva, Lenti). A néprajzi tájak határán fekvő települések az

eltérő vallási felekezetek érintkezését is jelentették, így különösen érdekesek az egy falun belüli eltérő felekezetű templomok (Szentgyörgyvölgy: fakazettás mennyezetű református és katolikus barokk templom). Az egykori mezei utak mentén található kőkeresztek, „Mária-képek”, „képes fák”, amelyek a mezőn dolgozókat vigyázták, ma a tanösvények, kerékpárutak látnivalóit bővítik. A haranglábak az egész Kárpát-medencében a dél- és nyugat-zalai tájakon találhatóak fajlagosan a legnagyobb számban, az itteni falusi építészet jellegzetes emlékei. Szinte minden faluban találkozhatunk velük, de a nemesnépi, pankaszi, felsőszenkerzsébeti haranglábak a leghíresebbek. A térség szimbólumának is tekinthetők, a „Haranglábak Földjének” is nevezik e vidéket.

Az *ipari épületeket* Göcsejben és Hetésben főként a Kerkára és a Csertára épített vízimalmok képviselik. Sajnos a szocializmusban többségüket lebontották, de jó példa is akad az újrahasznosításra: a szécsiszigeti malom múzeumként és szálláshelyként is funkcionál.

A *gazdálkodás és a táplálkozás* néprajzi elemei még kevésbé jelennek meg a térség turisztikai kínálatában. Részben az önálló programokon elevenednek meg a földművelés hagyományos munkái (Novai Aratónapok, Cséplőverseny, Kaszásnapok, Parasztolimpia), részben pedig a falunapok keretében újulnak meg a múlt hagyományai. A gasztronómiai programok a kiegészítő jelleg mellett önálló rendezvényekként is jelen vannak (Hetési Fumufesztivál, Göcseji Gombanapok, Őrségi Tökfesztivál), hiszen mindhárom néprajzi táj gazdag jellegzetes gasztronómiai termékekben, specialitásokban. Például a göcseji körtepálinka hungarikum, de az Őrségi mézes és diópálinka, a hajdinából készült lepények, egyéb ételek, kalácsok (fumu), a tökmagolaj is kuriózumnak számítanak. Az ősi alma- és körtefajták (pogácsaalma, bőralma, csengőkörte, tüskéskörte stb. – több száz fajtáról van szó!) génbankjának kialakítása elindult, a jövőben újabb kuriózumot jelenthetnek a turizmusban e gyümölcsök. E kategóriába sorolhatnánk vonzerőként a csordákat, amelyek korábban szervesen hozzátartoztak az Őrségi, göcseji, hetési tájképhez, mára azonban már csak elvétve találkozhatunk velük. A szécsiszigeti bivalyrezervátum és a rádiházi ménes viszont lényeges vonzereje Göcsejnek.

Élő *népviseléssel* sajnos már nem találkozhatunk a térségben, viszont tanulmányozhatjuk jellegzetességeit a helytörténeti gyűjteményekben (Lendvai vár, Lenti).

A *kézművesség és a népi díszítőművészet* viszont ma is élő jelenség, az Őrségi fazekasság a néprajzi táj egyik meghatározó vonzereje (Magyarszombatfa, Gödörháza, Szentgyörgyvölgy), de a hetési kéziszőttes is egyre inkább megjelenik a turisztikai kínálatban, továbbá a népi fafaragásnak is van képviselője (Zalabaksa).

A *szellemi műveltség* is bővelkedik a turizmusban való megjelenésre alkalmas elemekben, amelyek közül több vonzerőként egyelőre nem hasznosul. Rendkívüli értéket képvisel a nyelvjárás, a három néprajzi táj egymástól eltérő dialektusai sok hasonlóságot is mutatnak, legfőbb közös jellemzőjük a megőrzött archaizmusok nagy száma. Működnek pávakörök, néptáncgyűttek, amelyek egy-egy falunapon vagy falusi búcsú keretében mutatják be az Őrség, Hetés, Göcsej hagyományos táncait, zenéit. Egyéb biztató próbálkozások is vannak: népi játékok a Szent Iván-éji multságok keretében, Muránia Legendái Tábor stb. Érdekes módon e téren aktívabb hagyományőrző kulturális élet zajlik a határon túli magyarság körében, ami magyarázható egyrészt a magyar identitás fontosságával, másrészt a szlovéniai kisebbségi politikával, a pozitív diszkrimináció keretében több anyagi forrás jut a hagyományok ápolására.

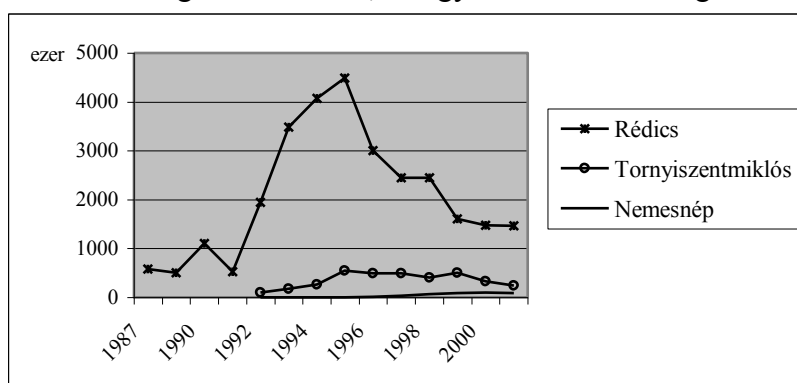
3.5. A néprajzi értékek bemutatásán alapuló turizmus egyediségét az adja a turisztikai termékek között, hogy e terméktípus nem rombolja, hanem újjáéleszti, fejleszti az alapjául szolgáló kulturális javakat. A hagyományok felújításával ismét funkciót kapnak már feledésbe merülő értékek, a használatból kiavult eszközök, viseleti darabok, ezek előállítás, illetve pótlása további néphagyományok, népi kismesterségek újjáéledését vonja maga után. S végül,

de nem utolsósorban a néprajzi tájak megismertetése, eleink hagyományainak folytatása mind a nemzeti, mind a helyi identitástudat formálását, a szülőföld iránti tiszteletet is erősít(het)i, ami a jelenkori globalizációs hatások, gyökértelenség, identitásvesztés időszakában rendkívül fontos.

4. A mai idegenforgalmi fejlesztések során hátrányt jelent, hogy a turizmusnak a térségben nincsenek tradíciói. 1990 előtt a szlovén határ mentén a szigorú határőrizet következtében – leszámítva a helyi jelentőségű lenti termálfürdőt, illetve a szűk és zártkörű vadászturizmust – idegenforgalomról gyakorlatilag nem beszélhetünk. A magyarországi rendszerváltozás és Szlovénia függetlenné válása viszont óriási fordulatot hozott a határvidék fejlődésében. Az addigi periférikus térség az ország délnyugati kapujává vált. Megteremtődött a turizmus legalapvetőbb feltétele, a szabad mozgás, a határvidék megközelíthetővé vált, az addigi elzárt térség tájhasznosításában a turizmus formájában új szakasz kezdődött. Az azóta eltelt időszak turizmusának elemzése kapcsán a legfontosabb konklúziók a következők:

4.1. Az első közvetlen hatás az óriási mértékűre duzzadt határforgalom volt (5.ábra), 1991-től 1995-ig a személyforgalom 8-szorosára, a teherforgalom 1989-től 1995-re a 35-szörösére nőtt! Egyrészt a balkáni válság idején a háborús Horvátország átkelőiről ide tevődött át a forgalom, másrészt a politikailag és gazdaságilag gyorsan stabilizálódó Szlovéniából – az ottani magasabb bér- és árszínvonal következtében – óriási méretű bevásárlóturizmus zúdult Lentire. Ezzel egyidőben a lenti termálfürdőt gyógyfürdővé minősítették, ami megeremtette a gyógyturizmus fejlesztésének lehetőségét.

A külföldi személyforgalom dinamikus növekedése 1995-ig tartott, 1998-ig magas szinten volt, majd azóta drasztikusan visszaesett (5. ábra). A bevásárlóturizmus közvetlen pozitív következménye volt Lentiben az önkormányzati bevételek rendkívül dinamikus növekedése. A nyereséget részben visszaforgatták a bevásárlóturizmusba (parkolóhelyek, árusítóhelyek bővítése, a közbiztonság javítása stb.), részben a gyógyfürdőt, részben egyéb infrastruktúrát fejlesztettek. A prosperáló időszakban Lenti belvárosának morfológiája átalakult; jelentősen bővült a kereskedelmi kínálat, a határtól bevezető út mentén a korábbi földszintes házak helyén emeletes sorházak épültek üzletsorokkal, a családi házakat boltokkal bővítették. Az üzletek többsége azóta bezárt, a nagyobbak viszont megerősödtek.

5. ábra: Külföldi személyforgalom (1987-2001).

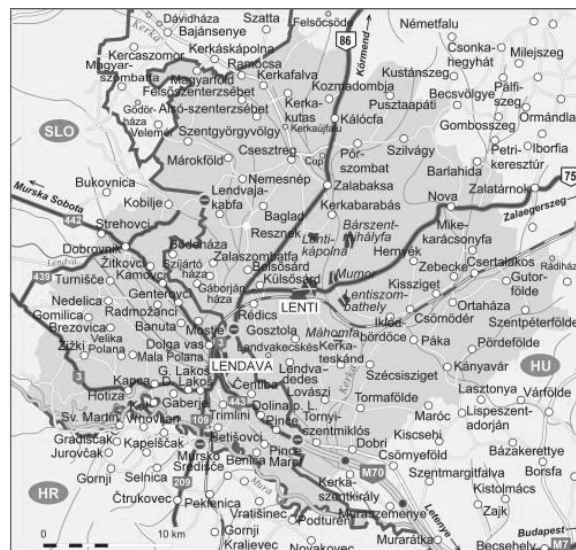
Forrás: KSH Zala Megyei Stat. Hiv. adatai alapján szerk.: GYURICZA L. 2009.

Főbb negatív következmény volt, hogy nagyrészt csak az önkormányzat és egy szűk vállalkozói kör részesült a haszonból. Másrészt Lenti dinamikus fejlődése nem sugárzott ki a környező településekre (kivétel a közvetlen déli környék: Lentihegy, Gosztola).

A vállalkozók a bevásárlóturizmusban felhalmozott tőkéjüket nagyrészt panziók, üdülőházak, apartmanok építésébe fektették. Ez önmagában örvendetes lenne, de a

szálláshelykínálat addig is rossz struktúrája tovább romlott. Az olcsó szálláshelyekből túlkínálat alakult ki, míg továbbra sem rendelkezik Lenti magasabb kategóriájú szálláshellyel, ami vonzaná a fajlagosan többet költő turistákat.

5. A térség határ menti kapcsolataiban, illetve idegenforgalmi fejlődésében döntő változást hozott Szlovénia és Magyarország egyidejű csatlakozása az Európai Unióhoz 2004-ben, majd a Schengeni-övezethez 2007-ben. Mindez nem csak a határellenőrzés nélküli, szabad mozgást tette lehetővé 90 év után újra (leszámítva az 1941–45 közötti visszacsatolt állapotot), hanem lehetőséget biztosított a határon átnyúló idegenforgalmi együttműködésre, közös, uniós pályázatokon való részvételre, immáron a „valódi” turizmus fejlesztése érdekében. A kedvező politikai változások és a turizmus világtrendjei megteremtették annak lehetőségét, hogy 2006-ban létrehozzák – egy sikeres uniós pályázat keretében – a szlovén–magyar határ két oldalát összekapcsoló Muránia Idegenforgalmi Övezet (MIÖ), amelyet egyrészt a Lendvai kistérség 7 önkormányzata, 41 települése, másrészt a Lenti kistérség 13 körjegyzősége, 51 települése alkot (6. ábra). A MIÖ eddigi tevékenységének elemzéséből főbb megállapítások a következők:

6. ábra: A Muránia Idegenforgalmi Övezet

Forrás: http://www.murania.info.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=17&Itemid=27
(Letöltve: 2009.04.27 12:30)

5.1. A MIÖ egyik fő célja az egységes arculat kialakítása. Ennek érdekében információs pannókat helyeztek el a településeken, valamint 75 db témaösvény-útmutató táblát állítottak fel. Hat új tanösvényt hoztak létre az övezetben (pl. Tőzike-tanösvény, Hód-tanösvény), de – saját terepi bejárás alapján – a szakszerűtlenségről árulkodik, hogy ezeken a turistajelzések hiányosak, a drága információs táblákat nem megfelelő helyeken (pl. egy rét közepén, odavezető turistajelzés nélkül), igénytelenül állították fel. Az agyagos talajban saját súlyától meg- vagy eldőlték, összetörték (7. ábra). Hiányoznak a környék útjain a tanösvényekre a figyelmet felhívó táblák, és nem történt meg az új desztinációk megfelelő ismertetése sem. A tanösvények karbantartása sem megoldott, a legintenzívebb vegetációs időszakban a turistautak – kaszálás hiányában – járhatatlanok. Problémát jelent, hogy új tanösvény kialakítására lehet pályázni, a meglévők fenntartására nem. A „Muránia ökoturisztikai térképe” vagy a tanösvényekről készített szóróanyagokban található térképek is szakmailag erősen kifogásolhatóak, a térképek tartalma (pl. a bemutató táblák helye) és a terepi valóság eltérnek egymástól. Terepi bejárásom során megállapítottam, hogy a Hód-tanösvény több mint felén hiányoztak a turistajelzések. E tanösvényeknek látogatói gyakorlatilag nincsenek.

7. ábra: Összedőlt tábla a Hód Tanösvényen
Fotó: GYURICZA L.)

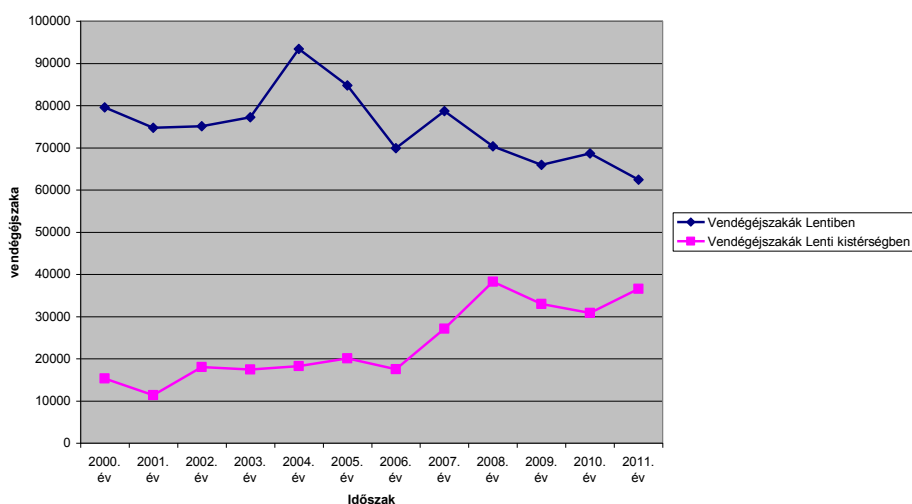
8. ábra: „Kerékpárút” a magyar-szlovén határon. Fotó: GYURICZA L.

5.2. Az új, innovatív turisztikai termékek kialakítása egyelőre tanulmányok, stratégiák, promóciós rendezvények, leporellók formájában történt meg. A kerékpározás stratégiája is elkészült, s vele együtt egy rövid kerékpárút is, de a pályázati beszámolóban jelzett, a két ország kerékpárútjainak összekötése csak a zöldhatáron átmenő dűlőutak mellé kihelyezett néhány tábla formájában valósult meg (8. ábra). A „Muránia kerékpártérképe” szakmailag erősen kifogásolható.

5.3. Az egyéb eredmények között megemlíthetők a „határtalan” gyalogtúrák, kerékpártúrák, pincelátogatások, gasztronómiai fesztiválok, egyéb rendezvények, színes kiadványok, tanulmányok, további turisztikai termékek (pl. a vadászati és horgászturizmus) közös fejlesztési stratégiái. A hasznosítatlan Lenti vár esetében is a turisztikai célú megvalósíthatósági tanulmányig jutott el a terv. A projekt megvalósítása során többnyelvű információs pont nyílt Lenti központjában is, de ma csak a gyógyfürdő területén található egy Tourinform irodát – szerény kínálattal. Pályázati pénzből közös utazási iroda: a Muránia Gyöngye Utazási Iroda 2007-ben kezdte meg működését Lentiben, amelynek célja egyrészt a vendégek beutaztatása, másrészt a helyi lakosság utazási igényeinek kielégítése volt. A szakmai és vezetési hiányosságok miatt azonban az iroda mára megszűnt.

5.4. A MIÖ létrehozásának legfőbb célja a vendégforgalom növelése. E célt egyelőre nem sikerült teljesíteni, hiszen a statisztikai adatok szerint a 2004. bázisévhez viszonyítva a vendégek száma Lentiben összességében kis mértékben, ezen belül a külföldi vendégek száma mintegy 25%-kal csökkent. A vendégéjszakák száma összességében is jelentősen visszaesett (9. ábra). E jelenség elsősorban a fő vonzerő, a Lenti Gyógyfürdő fejlesztésének hiányából, illetve az erősödő konkurenciával, a környék gyógy- és élményfürdőinek (Zalaegerszeg, Sárvár, Lendva) dinamikusabb fejlődésével magyarázható.

A Lenti kistérségben – Lenti nélkül – viszont nőtt (arányokat tekintve jelentősen) a vendégforgalom (9. ábra), elsősorban a belföldi turistáknak köszönhetően. Ez valamelyest összefüggésbe hozható a MIÖ tevékenységével. Viszont hozzá kell tenni, hogy a növekedés egy alacsony volumen mellett történt. Ugyanakkor a vendégéjszakák számának növekedési üteme elmarad a turisták számának növekedéséhez képest, tehát az átlagos tartózkodási idő itt is csökkent.

9. ábra: A vendégéjszakák számának változása Lentiben és a Lenti kistérségben 2000–2011. Forrás: KSH, szerk.: GYURICZA L.

5.5. A határ mindkét oldalán 2008-ban elvégzett, majd 2013-ban megismételt kérdőíves felmérésünk eredménye alapján megállapítható, hogy a helyi lakosok rendkívül szűkös alapinformációkkal rendelkeznek a Muránia Idegenforgalmi Övezetről (2. táblázat), ezért jelentős százalékuk nem is tartja hasznosnak a létrejöttét (3. táblázat). A két felmérés között eltelt 5 évben nem történt szignifikáns változás. A MIŐ léte, neve továbbra sem ivódott be a helyi lakosság tudatába, s ennek megfelelően a helyiek számára nem is jelent komolyabb alternatívát. Várható volt, hogy leginkább a lenti és lendvai értelmiségi réteg tájékozott a MIŐ-vel kapcsolatban, viszont elgondolkodtató, hogy véleményük kevésbé pozitív, mint az alacsonyabb végzettségűeké.

2. táblázat: Hallott-e már a „Muránia” névről? (2008: normál 2013: félkövér számok)

	Összesített	Lenti	Lenti környéki kisebb településről	Lendva	Lendva környéki kisebb településről
Nem ismeri (nem is hallott róla)	8,5 9,7	5,2 8	11,1 6	5,7 0	12,1 25
Hallott róla, de nem ismeri	28,5 36,8	37,9 38	50 47	16,8 15	9,1 47
Igen ismeri, hallott róla	61,0 53,5	56,9 54	38,9 47	77,5 85	70,8 28

Forrás: PÖRZSE B., 2009. és a 2013. évi felmérés alapján szerk.: GYURICZA L.

3. táblázat: Hasznosnak tartja-e a Muránia létrehozását? (2008: normál 2013: félkövér számok)

	Összesített	Lenti	Lenti környéki kisebb településről	Lendva	Lendva környéki kisebb településről
Igen	70,1 51	70,1 54	65,7 59	72,2 54	72,7 35
Nem	29,9 10	29,9 4	34,3 16	27,8 8	27,3 12
Nem tudom*	39	38	25	38	53

* A „nem tudom” kategória csak a 2013-as felmérésben szerepelt. Forrás: PÖRZSE B. 2009. és a 2013. évi felmérés alapján szerk.: GYURICZA L.

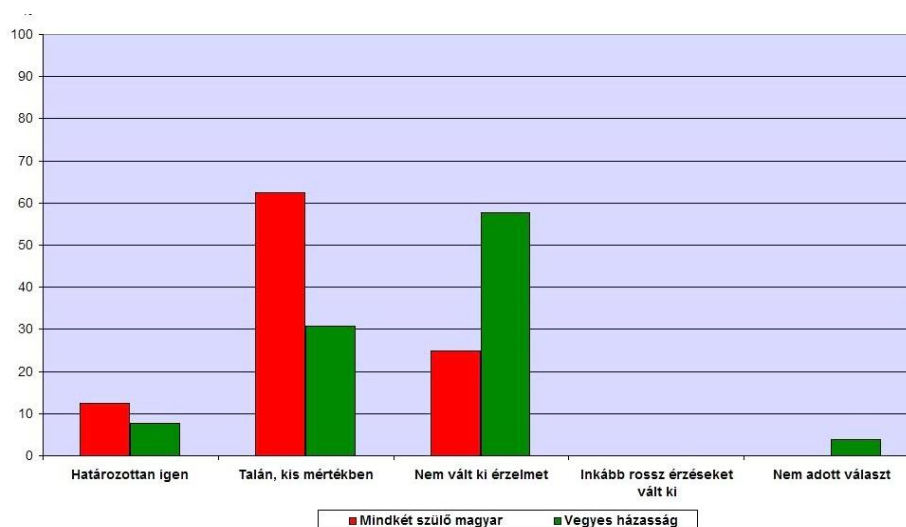
5.6. A turizmusban érdekelt idegenforgalmi vállalkozók (étterem-, hotel-, panzió-, lovardatulajdonos) véleményét is kikértük rövid interjúk formájában a Muránia IÖ létrejöttével, működésével, az általa nyújtott lehetőségekkel kapcsolatban. A megkérdezettek döntő többsége negatív véleményt fogalmazott meg. Szerintük a projekt nem hat jelentősen a helyi vállalkozásokra. A vállalkozók többsége szerint az alapötlet jó, de a pályázati konstrukciók sem igen alkalmasak arra, hogy a hosszú távú fenntarthatóság biztosított legyen.

5.7. Az elvégzett vizsgálataink alapján a „Muránia-gondolat” tartalma mindenképp pozitívnak értékelhető, de a MIÖ rendszere még hét év elteltével is nagyon kiforratlannak tűnik, egyelőre csak egy-egy pályázati projekt erejéig mutat sikeres működőképességet, s alapvetően nem a helyi lakosok érdekeit szolgálja. Az eddigi eredmények főképpen az uniós pályázati pénzekből finanszírozott, határon átvezető programokban, promóciós anyagokban, rendezvényekben, tanulmányok, stratégiák elkészítésében, desztinációk létrehozásában mutatkoznak meg. A MIÖ még nem épült be sem a helyi lakosság, sem a turisztikai szereplők tudatába, s ezzel összefüggésben konkrét hasznuk sem realizálódott a MIÖ létrehozásából. A projekt hatása sem a turisztikai vállalkozásokra, sem a vendégforgalom szignifikáns növekedésére nem mutatható ki. Ennélfogva lényeges hatása – egyelőre – a határvidék településeire, illetve az ott élő lakosságra sincs. Ugyanakkor szükséges lenne a sikeres pályázatok megvalósítását ellenőrző monitoring-rendszer kiépítése, hogy a pályázati források felhasználásának hatékonysága vizsgálható legyen!

4. táblázat: A Lendvai Kétnyelvű Középiskola diákjainak válasza a „Magyarországra gyakrabban utazik-e, mint más szomszédos országba?” kérdésre (%)

	Mindkét szülő magyar	Vegyes házasság	Egyik szülő sem magyar
Igen	87,5%	35%	37%
Körülbelül ugyanannyiszor	12,5%	46%	16%
Kevesebb számban	0	19%	47%

Szerk.: GYURICZA L.

10. ábra: A Lendvai Kétnyelvű Középiskola diákjainak válasza az „Egy magyarországi kirándulás/utazás után magyarságtudatában érez-e megerősítést?” kérdésre.

Szerk.: GYURICZA L.

6. A Lendvai Kétnyelvű Középiskola diákjainak körében végzett kérdőíves felmérésünk alapján leglényegesebb megállapításaink a következők: A muravidéki fiatalok számára természetessé vált Magyarországra utazni. Nemcsak a magyarok, hanem a szlovének is szívesen jönnek át a határ túlsó oldalára, alapvetően pozitív megítélésük van országunkról. A probléma az, hogy többnyire nagyon rövid időt töltenek el (túlnyomóan vásárlási célból), a határ menti turizmusban inkább csak potenciális turistaként vannak jelen. Az ebben rejlő lehetőségeket az itthoni turizmus nem használja ki.
- A nemzetiségi identitás és a magyarországi utazások között egyértelműen kimutatható az összefüggés: azok a diákok, akiknek mindkét szülője magyar, szívesebben, gyakrabban utaznak Magyarországra (4. táblázat), érzelmileg többet jelent számukra az anyaországban lenni, mint a vegyes házasságban élők esetében (10. ábra). Ők a jövőjüket is inkább szülőföldjükön tervezik. Bár erős az asszimiláció, a muravidéki magyaroknak nem célja az anyaországba költözni, de szeretnek magyarként a Muravidéken élni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. BALASSA I. – ORTUTAY GY. 1979: Magyar néprajz. – Corvina, Budapest. 752 p
2. DÖVÉNYI Z. (szerk.) 2010: Magyarország kistájainak katasztere. 2. javított, átdolgozott és bővített kiadás. Budapest, MTA FKI, 2010. 876 p.
3. GÖNCZ L. 1998: Folklorhagyományok és magyarságtudat. Muratáj. – Lendva. pp. 81–91.
4. GÖNCZ L. 2001: A muravidéki magyarság 1918-1941. – Lendva. 367 p.
5. GÖNCZI F. 1914: Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése. Kaposvár 689 p.
6. GÖNTÉR J. 1998: Dobronak. Múlt és jelen a határ mentén. – Lendva. 140 p.
7. GRÁFIK I. 2000: Ökoturizmus. Turizmus és kommunikáció. Tabula könyvek 1. Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikációs Tanszék Budapest – Pécs, pp. 96–111.
8. HALÁSZ A. 1994: Az alsólendvai sajtó és a néprajz 1889-1919. – Budapest. 286 p.
9. KEPÉNE BIHAR M. – LENDVAI KEPE Z. 2006: A hetési népi textilkultúra. – Lendva-Lendva. 123 p.
10. KERECSENYI E. 1998: Hetés kiterjedése és legfőbb néprajzi sajátosságai. Muratáj. Lendva-Lendava. pp. 133–139.
11. KOGUTOWICZ K. 1936: A Dunántúl és a Kisalföld írásban és képekben. – Szeged.
12. LELKES A. – ÓVÁRI M. 2007: Kerka-mente természeti értékei. Szlovénia-Magyarország-Horvátország Szomszédsági program 2004-2006, Lenti Város Önkormányzata 19 p.
13. MICHALKÓ G. 2005: Turizmusföldrajz és humánökológia. Kodolányi János Főiskola – MTA FKI Budapest – Székesfehérvár 215 p.
14. PENAVIN O. 1966: A jugoszláviai Muravidék magyar tájnyelvi atlasza. – A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 116. sz., Budapest. 149 p.
15. PLÁNDER F. 1838: Göcseinek esmérete. – Tudományos Gyűjtemény VI. pp. 3–34.
16. PÖRZSE B. 2009: A Muránia Idegenforgalmi Övezet elemzése és hatása a Lenti kistérségre. Diplomamunka. Kézirat. Pécs, 80 p.
16. SZENTMIHÁLYI I. 1976: Göcsej területfogalmának alakulása. Zalai Gyűjtemény 5. – Zalaegerszeg. pp. 107–124.
17. VARGA J. 1999: Nyelvhasználat, névdivat. Lendva-Lendava. 138 p.
18. VARGA S. 1997: A Dobronaki plébánia történetéből. – Lendva-Lendava. 150 p.
19. VÉGH J. 1959: Őrségi és hetési nyelvatlasz. – Akadémiai Kiadó, Budapest. 406 p

A Muránia Idegenforgalmi Övezet fejlesztési stratégiája

KSH 2012. adatai

www.murania.info.hu, www.lendva.info, www.lendava.si

JELLEN DOLGOZAT ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ PUBLIKÁCIÓK

20. BAZSIKA E. – **GYURICZA L.** 2008A: Néprajzi tájak „vándorlása” a magyarországi térképeken – Hetés, Göcsej, Őrség határainak vizsgálata. Földrajzi Közlemények Bp. 2008/3. szám pp. 251–262
21. BAZSIKA E. – **GYURICZA L.** 2008B: Néprajzi tájak lehatárolási problémái a szlovén – magyar határvidéken nyelvjárási vonatkozásokkal. – In: SZÓNOKYNE ANCSIN G. (szerk.): Magyarok a Kárpát-medencében. Nemzetközi Földrajzi Tudományos Konferencia, Szeged. pp. 355–365.
22. BAZSIKA E. – **GYURICZA L.** 2011: A néprajzi tájak lehetséges szerepe a turizmusban. In: MICHALKÓ G. – RÁTZ T. (szerk.): A turizmus dimenziói: humánium, ökonómikum, politikum. Turizmus Akadémia 5. Kodolányi J. Főiskola, Székesfehérvár, 2011, pp. 40–57.
23. BOGNÁR, A. – **GYURICZA, L.** – GINZER, M. 2010: The comparison of the of the Hungarian-Croatian and Hungarian-Slovenian touristical cross-border cooperation. Geographica Timisiensis Vol. XIX, NR. 1/2010. Universitatea De Vest Din Timisoara Facultatea De Chimie-Biologie-Geografie. pp. 283–293.
24. BOGNÁR, A. – **GYURICZA, L.** 2011: Sárköz following the footsteps of the Őrség? - or the characteristics of tourism in two ethnographic regions. NFA Füzetek 2011/2. szám pp. 51–59.
25. BOGNÁR, A. – **GYURICZA, L.** 2011: Changing of landuse after a 19th century river regulation in the Göcsej and Tolnai-Sárköz. In: Mócsy I. – Urák I. – Zsigmond A. (szerk.): VII. Kárpát-medencei Környezettud. Konferencia, Kolozsvár. pp. 805–806.
26. GINZER M. – **GYURICZA L.** 2009: A Muravidék elcsatolásától a Schengeni-övezetig – A szlovén-magyar határ menti kapcsolatok kilencven éve, különös tekintettel a turizmusra. In: TÓTH J. – AUBERT A. (szerk.): A Kárpát-medence és etnikumai, Tanulmánykötet Pozsár Vilmos tiszteletére. Pécs, 2009, pp. 165–179.
27. **GYURICZA, L.** 1991: Die Herausbildung der Oberfläche der Kerkagegend. Specimina Geographica. Pécs, pp. 133–148.
28. **GYURICZA L.** 1993: A Kerka-vidék komplex természetföldrajzi vizsgálata. Doktori értekezés kézírata. Szeged 131 p.
29. **GYURICZA L.** 1996: A szlovén-magyar határforgalom változása a kilencvenes években, s ennek hatása Nyugat-Zalára. Muratáj 96/2. Lendva/Lendava pp. 86–95.
30. **GYURICZA L.** 1996: Neue Tendenzen und Entwicklungen im West-Zala-Gebiet in den neunziger Jahren. In: DROZG, V. (ed.): Nove smeri prostorskega razvoja Maribor pp. 183–195.
31. **GYURICZA L.** 1997: Nyugat-Zala turizmusa a szlovén utazók szemléletében (Egy kérdőíves felmérés tanulságai). Muratáj 97/1. Lendva/Lendava pp. 106–114.
32. **GYURICZA L.** 1997: Tájhasznosítási lehetőségek vizsgálata Nyugat-Zalában, különös tekintettel az idegenforgalomra. Kandidátusi értekezés. Kézirat. Pécs, 125 p.
33. **GYURICZA L.** 1998: Természeti és társadalmi adottságok idegenforgalmi szempontú értékelése és komplex turisztikai kiskörzetek kialakítása Nyugat-Zala példáján. Földrajzi Értesítő XLVII. évf. VII. füzet, pp. 173–187.
34. **GYURICZA L.** 2000: A termálvíz hasznosítási lehetőségei Közép- és Nyugat-Zalában In: LOVÁSZ GY. – SZABÓ G. (szerk.): Területfejlesztés – Regionális kutatások. pp. 73–79. Pécs
35. **GYURICZA L.** 2000: A tájhasznosítás története és mai helyzete a magyar – szlovén államhatár mentén. In: SCHWEITZER F. – TINER T. (szerk.): Tájkutatói irányzatok Magyarországon. MTA FKI Bp. pp. 55–75.

36. **GYURICZA L.** – FOKI M. 2001: Alternativen zum Tourismus in einem benachteiligten Kleinraum in der Grenzregion. Obmejna območja Univerza v Mariboru Maribor pp. 121–136.
37. **GYURICZA L.** 2002: A bevéjárólúturizmus tündöklése és hanyatlása Lentiben. In: FÜLEKY GY. (szerk.): A táj változásai a Kárpát-medencében. Az épített környezet változása. Gödöllő, pp. 236–241.
38. **GYURICZA L.** 2002: A turizmus lehetőségei a szlovén-magyar határ mentén. In: MOHOS M. (szerk.): A határ, amely elválaszt és összeköt. Mandulavirágzású Tudományos Napok. Pécs pp. 158–173.
39. **GYURICZA L.** – MOHOS M. 2006: A táji adottságok szerepe Lendva és Lenti társadalmi fejlődésében. In: FÜLEKY GY.(szerk.): A táj változásai a Kárpát-medencében – Település a tájban. Gödöllő, pp. 215–221.
40. **GYURICZA L.** 2009: Ökoturisztikai fejlesztési lehetőségek – az idegenforgalmi világtrendek tükrében – a szlovén–magyar határ két oldalán. In: V. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia, Kolozsvár, 2009, Sapientia Erdélyi Tudományegyetem Természettudományi és Művészeti Kar, Környezettudományi Tanszék Kolozsvár pp. 123–129.
41. **GYURICZA L.** 2010: A Muránia Idegenforgalmi Övezet hatása a Lendvai és a Lenti kistérség településeire In: CSAPÓ T. – KOCSIS ZS. (szerk.): A településföldrajz aktuális kérdései. Szombathely pp. 345–359.
42. **GYURICZA, L.** – BERGHAEUER, S. 2011: Tourism as a possible land use form in Transcarpathia. The role of territorial development IV. Gheorgeni, Presa Universitară Clujeană, pp. 7–17.
43. **GYURICZA L.** – BAZSIKA E. – MAJDÁNNÉ MOHOS M. 2011: Hetés tájatalakulásának társadalom- és nyelvöldrajzi aspektusai. In: FÜLEKY GY. (szerk.): A táj változásai a Kárpát-medencében. Tájhasználat és tájatalakulás a 18-20. században. Gödöllő, Környezetkímélő Agrokémiaért Alapítvány, pp. 20–26.
44. **GYURICZA, L.** – BOGNÁR, A. 2011: The condition of heritage tourism in Tolnai-Sárköz and Órség. In: A Turizmus Ünnepe – Celebrating Tourism, Fest des Tourismus Nemzetközi Konferencia, Szekszárd, Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Földkolai Kar, CD-kiadvány
45. **GYURICZA L.** 2012: Mura-vidék – Kerka-vidék – Hetés: problémák és pontatlanságok a tájak nevezéstanában és térképi ábrázolásában. Földrajzi Közlemények 136. (4) pp. 376–387.
46. **GYURICZA, L.** 2012: Tourism in the 21st century East-Central Europe – valorization of our ancestors' heritage as a touristic appeal. In: BERGAHEUER, S. – DNYISZTRJANSZKIJ, M. – FODOR, GY. – GÖNCZI, S. – IZSÁK, T. – MOLNÁR, J. – MOLNÁR, D. I. (eds.): Társadalomöldrajzi kihívások a XXI. sz. Kelet-Közép Európájában. Beregszász, Ukrajna, pp. 23–32.
47. **GYURICZA, L.** – BAZSIKA E. 2012: Népi kultúra a turizmusban. In: AUBERT A. – GYURICZA L. – HUSZTI ZS. (szerk.): A kultúra turizmusa a turizmus kultúrája. Pécs: Idresearch Kft. Publikon Kiadó, 2012. pp. 75–89.